

ШУ „Епископ Константин Преславски“

Факултет по хуманитарни науки

Катедра „История и теория на литературата“

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

Образованието по литература във

втори гимназиален етап на средното училище

автор: Цветелинка Тошева Драганова

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучение по... (методика на обучението по български език и литература)

Научен ръководител: проф. д-р Теменужка Ганчева Тенева

Рецензент: доц. д-р Соня Райчева, ПУ „Паисий Хилендарски, Филологически факултет, катедра Теория на литературата и българска литература

Значимост и актуалност на научната проблематика

Засегнатите въпроси от дисертацията са от особена значимост за литеарнообразователното поле. Изследването прилага актуална концептуална рамка за постигане на поставените цели: промяна в ЛОД според новата учебна програма за втора гимназиална степен, 11 и 12 клас.

Засегнатите аспекти са важни, изведени като концепт от традиционната и иновативната теория. Изследването предлага оригинални изводи и заключения, които го обогатяват и развиват.

Формулировка на проблематиката и целите

Очертаването на концептуалната рамка на изследването с обем 252 стр. включва : увод, 3 глави, анкетно проучване, заключение, приносни елементи, приложение и библиография.

В уводната част се съдържа мотивационната основа на дисертационния труд, очертаващ 30-годишен опит, положен в процеса на образователна трансформация. Преподавателската работа с 3 випуска в ЕГ „Пловдив“ по програмата за втори гимназиален етап, както и оценителският опит на Драганова са достатъчна основа за очертаването на литературата като многофакторна среда, ориентираща замисъла, хода и резултатността на разработката в специфичен процес на изследване – интердисциплинарен и интертекстуален. **Обектът на изследването** – образованието по литература във втори гимназиален етап, както и **предметът** – функционалността на новите учебни програми за ООП и тяхната приложимост чрез доминиране на тематично-проблемен подход са компоненти на **целта** на изследването, а именно: да се проучи и анализира ЛОД като комплексно поле, обусловено от различни фактори в тяхната динамика. **Задачите** на изследването в субординация на целта включват: изследване на контексти и компоненти на ЛОД, значими по тяхната целенасоченост за целите на изследването.

Разработката, фокусирана в **първа глава**, проследява нормативната хронология на образователната промяна, в чиито център е компетентностният подход. **Замисълът** на изследването очертава рамките на специфичен контекст, а именно: анализ на контекстуалните полета, основа за литературна интерпретация с водещата методическа роля на тематично-проблемния подход; проучване позициите на експерти, за да се открият продуктивни тенденции; споделяне на собствен педагогически опит с апробирани учебни ситуации за компенсиране на дефицити.

Така очертаният **методологически контекст на изследователската рамка** логично извежда **хипотезата** на изследването, базирана върху очакването приложимостта на новата програма да се обвързва и с нови подходи с възможности за рефлексия и преживяване на учебното съдържание въпреки дефицитите и инертните модели на съвременната образователна реалност.

Адекватност на изследователските методи

Научният инструментариум се извява чрез прецизно подбрани методи и адекватни подходи с различно целеполагане според изследователските намерения. Още в началото на разработката прави впечатление ясната концептуална насоченост, илюстрирана с научно обоснования език на авторката. Високите критерии са съобразени с най – новите тенденции на литературното образование, съотнесено според социалната динамика и богатия преподавателски опит на докторантката.

Приложените **изследователски методи и инструментариум** са релевантни на целите на изследването.

Библиографията е представена от значителен брой студии, монографии, сборници, статии, електронни публикации; документи, доклади, учебници; онлайн ресурси. Източниците свидетелстват за познаването на актуалното състояние на методическата област и на литературата по конкретния изследователски проблем. Източниците със своята актуалност и адекватност са релевантни на изследването за разглежданата проблематика.

Съдържание. Обща структура. Логичност на изложението

Параграфите, конструирани в **първа глава**, засягат културологични аспекти с фокус – проблемите на четенето в дигиталния свят (първи параграф). Изведените научни постановки от постмодерни автори представят общата съвременна картина на глобална информационна мрежова дигитализация с тревожните проблеми около „новия тип идентичност“, подвластна на eazy-културата. Анализът на авторката Цв. Драганова проблематизира тези тенденции, за да изведе своята контекстуална посока. Умението ѝ да води своеобразен научен диалог (с Бауман, Фуко, Крумов и др.) се откроява във вид на принос още тук. Защото, заставайки на страната на „дигиталните деца“, тя актуализира и своите тревоги наред с тези на мислителите от предходното столетие като показва не само дълбинно разбиране и емпатия, но и предлага актуални алтернативи. Нещо повече: участията ѝ в различни научни формати, медийни изяви, форуми (както и в лични разговори с мен, автор на

рецензията), подчертават ангажираността ѝ на съвестен учител в социалното образователно поле. Относно мястото на училището в неговото предназначение и в частност на литературното образование „на гребена на придошлата вълна” (стр. 23) се споделят ценни обобщения, едно от които е припомнената постановка на Аристотел, отнасяща се до спецификата на хуманитарното знание, в частност реториката с преобладаващите етос, патос, логос и съотнасянето им със съвременното преподаване.

Вторият параграф на Първа глава отговаря философски, литературоведски и методически аспекти на ЛОД като се отварят идеи и концепции, насочени към формиране на човешката индивидуалност. Припомнените етически постановки на Левинас, Цв. Тодоров и др. са с цел да се акцентира върху емпатийното отношение към другостта сред търсенията на съвременните педагогически стратегии. **Бележките под линия**, талантливо реферирани от авторката на разработката, съдействат за още по-ясното прецизиране на изследователските посоки. Да се научим да слушаме, за да чуваме Другия – е съвременен дефицит в контекста на литературното образование. Как да го подобряваме? Чрез емпатийните мостове към другостта за „преоткриване на истината за човешкото“, подчертава докторантката (с. 27). Тъкмо интерпретативните стратегии подпомагат този процес. Защото търсенето на смисъл и значение не са само заветна мечта на учителя, формиращ подобни нагласи и отношение към изучавани творби и автори, а най – вече къде осъзнати, къде не – съвременни приоритети на жизнените цели за Z и Alfa поколенията. Още повече, че диалогът в образователния дискурс предполага това да се случва. В това „пространство на откритостта“, както го определя Драганова, „волята за питане“ въвлича учениците в своеобразно „чудо“ (метафора от постановките на Т. Тенева). Нещо се случва в светлината на рецептивната естетика на Х. Р. Яус и това е формиране и преоткриване на читателската идентичност чрез творбата като „отворена система“ (У.Еко). Тъкмо за това способна **интертекстуалността**, принцип, който авторката на изследването целенасочено разгръща, проблематизирайки го същевременно. Тук дълбокото познаване на постановки като тези на Ю. Кръстева, Н. Георгиев и др. обособява устойчив концепт тъкмо свързан с интертекстуалността в ЛОД (междутекстовост) като „смисъл и въздействие“ (с.38). Защото задачата на учителя, разпъван днес между „Осанна!“ и „Разпни го!“ е тъкмо тази: да развива критическо мислене и гражданска ангажираност в рамките на литературна споделеност. Този

параграф очертава ЛОД чрез „подгряващите“ аспекти на философия, литературна наука и „съединителната тъкан“ на методиката, за да се припомнят фундаменталните постижения в тези области на водещи автори като Р. Йовева, Вл. Атанасов, Р. Радев, А. Дамянова, Т. Тенева, и др., ценни с далновидните си визионерски насоки, актуални особено днес.

Конструктивистките подходи са предмет на обективно застъпване в хода на разработката като тип „комуникативно действие“ най-вече чрез работещата алтернатива на тематично-проблемния и съпоставителния подход, апробирани в хода на изследването.

Трети параграф извежда много важен проблем, а именно: промяната в учебната програма с преобладаващи критически рефлексии. Аналитичният авторски подход обхваща както европейската образователна реалност, така и спецификите от национален характер. Диагностицирани са дефицитите чрез европейската езикова рамка, но в българския литературнообразователен контекст. Те не остават в сферата на констатациите, а се посочват алтернативни методически идеи. Изведената роля на учителя е ключов фактор в тях, стига тя да има нужната академична подкрепа: семинари, обучения, тренинги, квалификационни курсове и др., се подчертава в разработката. Конструирането на нов образователен модел в дигитална среда поставя субектите на учителя и на ученика като съ-автори на интерпретаторския дискурс. Тук цитираното обобщение се явява отправна точка за предприемане на действена методика, конкретно насочена към втори гимназиален етап.

Втора глава обхваща структурно-системни дефицити, предмет на анализ в три параграфа. **Първият** от тях прокарва авторски разсъждения, инспирирани от педагогическия опит на Цв. Драганова върху литературния канон като конструкт с дискурсна насоченост. Съотнасянето му със съвременната смислоориентираност, насочена към формиране на компетентности, е с доминанта върху конструиране на „повече кодове за четене“. Критическите рефлексии в тази част на разработката концептуализират общите, но и детайлните проблеми от съдържателен, както и от рецептивен характер. Върху основата на аналитични подходи се прави обобщението, че „днешното литературно образование все още е заложник на десетилетни практики“ (с. 75). Но търсенето на „златното сечение“ между консервираното и либерализираното канонично знание е част от движението „от списъка – към Смисъла“, се подчертава в този

параграф (с 81). Съвременните ученически читатели, за да владеят кодовете на компетентното знание в литературния процес, е необходимо да притежават умения за социално споделено знание – този извод, на с. 82 напълно отговаря на съвременните методически търсения в литературното образование.

Чрез **втори параграф**, посветен на историческото като концепт и контекст в гимназиалните програми по литература, определя изследователският ход да се фокусира върху литертурнообразователното поле на историческия дискурс. Защо е нужно това? Историческото като „ядро на българската модерност” (Т. Николов) притежава устойчиви корени, заровени в историческите пластове на целия български литературен век и тъкмо те определят националната ни литературна стойност. Срещите на фактите със Смисъла са в основата (и винаги са били!) на преподаването на български автори и техните творби – това доказват и аналитичните наблюдения и апробираните уроци на докторантката. Текстологичните бележки, примерните илюстрации са силен доказателствен аргумент в процеса на изследването. Интерпретаторските подходи се превръщат в концепт за осмисляне на историческия принцип, приложим и в съвременната образователна реалност. Легитимирането на класиците с инструментариума на синхронно – тълкувателската оптика е разгърнато в учебните тематични ситуации. Акцентът върху образователния разказ за историческите епохи е от изключителна важност и заради гражданските компетентности, които следва да се формират чрез часовете по литература, се подчертава в този параграф. Логично акцентът се пренася и върху следващия – **трети параграф**, посветен на учебниците и учебното съдържание (рубрики, задачи, паралели), като „част от световната библиотека на образите и идеите от голямата история на духа“ (с.99). Визират се различни издателства със структурирани тематично-проблемни полета, обусловени от културно-историческия контекст (Булвест, Просвета, Анубис и др.). Коментарът откроява дефицити: недостатъчен потенциал за мултимодално обучение; амбициозно препращане към различни дигитални ресурси и др. Така „не се постига устойчив познавателен модел“, твърди авторката на разработката, защото „еклектичното изобилие от текстове и задачи – плод на нецялостна екипно премислена стратегия“ води до объркване и липса на мотивационен интерес от страна на учениците (с.103). Изобилието от констативно проследяване на различни

съдържателни аспекти илюстрира сегашния статус на езика на образователните ресурси. Тук могат обаче да се редуцират многото позовавания сред морето от разнопосочни „литературни“ ориентири – така изследването няма да загуби от приложната си стойност.

Според логиката на изследването се отправя пожелателна препоръка: да се формира не само литературна и историческа култура, а и гражданска в съвременното училище (с. 101).

Трета глава обхваща релевантността между ЛОД и изграждането на компетентности с теоретико-приложна насоченост. В началния **първи параграф** се представя институцията на жанра – приоритетна препоръка в монографията на Р. Йовева (2002), но тук позиционирана върху съвременния статус на методиката на образованието по литература. Изведен е жанрът като „агент“ в процеса на откривателското приключение за откриване и конструиране на смисъл. Въпросът за **смисъла** във все по-сложната социална динамика стои на приоритетна позиция не само чрез логотерапията и екзистенциалната анализа на В. Франкъл (1978) и неговите последователи Ил. Дъндън и Ал. Патакос (2025), но и в процеса на осъвременените методически търсения в полето на литературата. Тъкмо жанрът, както се подчертава в този параграф, има основополагащ характер за овладяване на основни литературни кодове и конвенции (с. 112). Изведените идеи в изследването се фокусират върху „жанра като синтез на различни смислосочени снопове“, като представят изследователската посока в процеса на усвояване на жанровите характеристики тъкмо чрез проблемно-тематичния принцип. Така се формира не само читателска култура, но и възможности за овладяване на комуникативната жанрова специфика. Именно жанрът като познавателен инструмент улеснява разбирането на художествения смисъл и формира дискурсна компетентност на ученическия индивид. Споделените апробирани учебни ситуации с познавателни задачи именно в тази посока („Градушка“, „Бай Ганю журналист“ и др.) имат точно тази цел – да покажат ефективността на изследователския замисъл.

Втори параграф на трета глава отговаря няколко компонента: превръщането на съпоставителната интерпретация в рефлексия; диалогичността, която изгражда „смыслотворни мостове“ и формира висок художествен вкус; съпоставителният подход, който способства за активността на ученическия субект. Защото той, гимназистът, конструира

знанието си тъкмо чрез провокативността на комбинираните подходи в хода на интерпретацията. Авторката подчертава, че възможната гаранция за надграждане на комплексната грамотност се случва именно когато се използва корпусът от тематични полета, но специфицирани чрез преподавателския опит на докторантката. Нужно е обаче да се прецизира методическия инструментариум за откриване на „нови подстъпи към българската литература“ – се обобщава в този параграф (с.133).

Акцентът върху ученическото есе за изграждане на компетентности е част от изследователската процедура на изследването. Особеният статут на есето като образователен инструмент се разглежда в неговата специфика като възможност за формиране на текстоизграждащи умения. Взаимозависимите връзки между есе и интерпретация са разгърнати като предмет на анализ, позовавайки се на експертни обобщения в постановките на Т. Тенева, Р. Радев, Вл. Атанасов. и др. Формиране на социокултурни компетентности у гимназиста се явява носеща конструкция и в този етап на изследването. Особен фокус на разсъждение в изследователския замисъл се определя на критическото мислене, не само провокирано от действеното влияние на жанра есе, а формирано като тип литературна компетентност върху основата на гражданското образование. Жанровите конвенции на есето като „транслатор на определен вид опитност“ се илюстрира чрез апробирани ситуации. Представителна извадка от „силен“ и „слаб“ клас (общ брой 57 ученика) илюстрира начини за разгръщане на аргументативни разсъждения на съдържателно – концептуално равнище. Резултатите са обнадеждаващи: налице са умения да се разчитат и артикулират различни смислови валентности на изучавани текстове (с. 149). Обстойните коментари показват задълбочена методическа издържаност. Тя се представя чрез набор от подходи, стъпки, форми за насърчаване на читателския опит, израстващ в есеистични умения: писмени задачи, устни презентации и др. Продиктувани от педагогическия опит на докторантката, те визионерски се съчетават с тенденциите относно подобряване обвързаността на интерпретативни с есеистични способности. Тук особено ярко се откроява приносният характер на разработката – в предложените методически алтернативи се съдържа действен потенциал, приложим в съвременната образователна реалност. Този факт има своето теоретико-приложно продължение върху по-нататъшния ход на разработката – обвързаност на литературата, както с жанровите конвенции на есето, така и с гражданското образование.

Трета глава има за предмет на аналитично изследване тъкмо релацията: литература – гражданско образование. Предлагат се интересни подходи с практическа насоченост. Концептът, обособен като „гражданска компетентност“ е изведен от триадата: знания – умения – ценности. Изводите обхващат както нагласите и ценностите на гимназиста, така и политическия характер на литературното образование. За последното – имам известни резерви, продиктувани от спекулациите относно постмодерни преекспонирани тенденции, с които се омаловажава специфично литературния контекст на преподаване (с. 167). Литературата в перспективата на гражданско формиране е нужно да се спира на „работещи механизми за промяна на образователната среда, практики и цялостна философия на средното образование“, подчертава авторката. Нейната актуална информираност (на нормативни документи, резултати от PISA, PIZLS и др.) ѝ позволява да анализира съотнасянето им към днешните работещи практики в училище: пасивно устойчиви, със системни ограничения и др. дефицити. Въпросът, който логически се откроява тук е: как и защо се губи гражданската идея през литературното образование, което „опознава преди всичко ценностите на рода, етноса, нацията“? На този въпрос отговорът се състои от своеобразен синтез на изброени причини от постановки на А. Дамянова, О. Георгиева-Тенева и др., но е синтезиран чрез доминантата върху субектите на учителя и ученика, продукти на определена социална среда и носители на определени ментални схеми. Отговорната роля на учителя, мотивиращ към „отворено четене“, се изразява в прецизен методически подбор на учебни ситуации и задачи като интегрира гражданската идентичност с диалогичните прочити на художествената литература. Така се подпомага „единството на социализация и субективизация на учащите се“, заключава авторката. За да илюстрира своето основание, тя предлага очертани смислови линии с оглед актуалната учебна програма по литература за втора гимназиална степен. Така се откроява проблематика, която „дописва“ липсващия гражданскообразователен проект в литературното образование: избираеми учебни часове, образователни инициативи, тематични акценти, подходящи за „нов тип рефлексия“. Например, на стр. 175 се предлага вид инвестиция в медийната грамотност и култура на учащите се, която може да се превърне в работеща добра практика за критическа рефлексия. Представените останали проблемно-тематични ситуации в контекста на гражданско-образователната проблематика

доказват обективността на методическия замисъл на разработката. Изключение прави само примерът с „Борба“ на Хр. Ботев, онагледяващ „размиването на границата между етическо и гражданско самосъзнание“, както е отбелязано на стр. 180. Понятието „религиозност“, включено в анкетното проучване и цитирано тук, не обхваща дълбинните съдържателни мотиви на вярата като житейски смисъл и посветеност. Ето защо намиран за неуместен извода, формулиран като „разминаване между религиозност – инструмент за преследване на цели, интереси и етическата регулация в „Борба“. Този фрагмент от разработката се нуждае от по-дълбоко съдържателно прецизиране. Щом, както се твърди в края на този параграф, граждански отговорният учител има избор и професионална воля да надгражда познавателните равнища на учениците. Но той, учителят трябва да познава достатъчно задълбочено и обективно миналото, за да го съотнесе с днешната реалност в контекста на литературата, ориентирана към формиране на гражданска култура. Дори да се ползват ресурсите на дигитални металитературни текстове, „ако любов нямам – никак не ме ползва“ – не напразно това е една от матуритетните теми. Тук помага и изведената роля на педагогическата реторика – не само да убеждава, но да осигурява степен на влияние и наслада. Ако учителят достатъчно добре владее реторическото общуване, може да бъде увличащ пример, още повече, че тук, на 185 стр. е предложена интересна учебна ситуация, целяща да представи публично изказване (споделяне) на съпоставка между текст и съвременен контекст. Развиването на устни реторични компетентности като тип „социална репетиция“ за граждански публични изяви е особен вид методическа стратегия, апробирана и представена като резултатност. Обобщението, насочено към недостига на ученическата говорна култура, не е само констативно, но с предлаганите алтернативи се реабилитират в същото време и възпитателните цели в литературното образование, също толкова negliжирани днес. Предлаганите „малки стъпки“ в компенсирането на недостига и дефицитите обхващат „разговорите за литература, изграждащи цялостния хоризонт на индивида“ (с. 191).

Резултатите от анкетното проучване в качеството на инструмент на изследователската процедура включва и **гласът на учителя.**

Композицията на разработката се финализира със споделени резултати от анкетно проучване, в което се откроява ключовата роля на

учителя: позиция, идеи, тенденции. Водещата цел на проучването, освен да се „диагностицира функционалността на настоящия модел“, е и да се анализират „дефицити, и особено корелацията между учебен процес и държавен зрелостен изпит (ДЗИ)“ – с. 192. Инструментариумът на анкетното проучване е синхронизирано, както с дигитално приложение, така и с методологическо съдействие на AI езиков модел (Gemini).

Анкетирани са 38 учители по БЕЛ, преподаващи в 11, 12 клас от различни географски области в профилирани, професионални и средни училища.

Качествените аспекти на анкетата отразяват графично резултатността от отговорите на респондентите, засягащи различни нива на удовлетвореност, но и на препоръки, като: развиване на критическо мислене; включване на повече съвременни автори; функционално приоритизиране на съпоставителния подход; специфики от дидактичен характер, заложи в литературното преподаване и др.

Изведените **обобщения от качествения анализ на резултатите** обособяват три фокуса: дефицити, констатации, препоръки. Недостигът на „тихото четене“, а от тук – и липса на естетическо съзерцание е обособен като проблем с доминиращ акцент. Според логиката на изследването общуването с литературната творба в дискурсивното поле на рецептивното преживяване се оказва значим фактор за цялостното преподаване на литература във втори гимназиален етап. „Живият разговор в класната стая“, особено необходим, за да преобладава над натрупването на фактология и обременяваща информация, е поредният дефицит в анкетното проучване. Квалификацията на учебните кадри също е предмет на аналитичен коментар. Неусвояването на „нови методически инструменти, адекватни на промените“ се отразява на цялостния ЛОД, подчертава докторантката.

Интерес представлява анализационното обобщение относно новата програма, а именно, че професионалните гимназии в Мадан, Асеновград, Клисурса са неин основен бенефициент и преподавателите оценяват тематично-проблемния подход като особено ефективен. Имам наблюдения в Професионална гимназия по минно дело в Мадан, където преподават наши бивши студенти от Филиал Смолян към ПУ „П. Хилендарски“. Те показват още по време на следването си висока мотивация за

професионална реализация и сега вече като действащи учители по БЕЛ създават онази образователна среда, в която се откроява съдържателно преподаване с придържане към проблемно-тематичния подход като „работещ инструмент за ценностно ориентиране и базово хуманитарно ограмотяване“ (с 207).

Средните училища са констатирани като „най – притиснатата част от системата, защото разминаването между високите държавни критерии и реалните учебни възможности е обективен факт. Коментарът върху корелацията между учебната програма и формата ДЗИ извежда системни дефицити като: репродуциране на готови клишета; конформизъм; липса на личностно отношение; повърхностно сърфиране и неубедителност в опитите за открояване на смисъл и значение и др. Тези резултати си имат своето обяснение в изследването. Авторката посочва факта, че съвременният учител, добър изпълнител на нормативни документи и алгоритми, не разполага с професионална творческа свобода, за да направлява системно целия литературнообразователен процес като култивиране на любов към четенето и способности за самостоятелно конструиране на смисъл.

Изведените насоки за бъдещи корекции на образователната политика се фокусират върху: подбор на такъв обем на учебното съдържание, че да е разпределен темпорално като основа за формиране на достатъчно обективни компетентности на ученическия субект; промяна в съвременния статут на учителската „проекция на системата“ и превръщането му в „онзи сигурен носител на духа“, който притежава умерен ентусиазъм, за да отстоява кредото „Спасението започва от нас“.

Заклучението на дисертацията обхваща изводи и обобщения с резюмирана насоченост. Проследени са отделните аспекти на разработката като причина и следствие, довело да замисъла, хода и резултатността на изследването. Субординацията между цели, логика и ефективност на изследователската процедура е спазена.

Очертаната съвременна картина на спецификата, чрез която битува литературнообразователната концепция във втори гимназиален етап, извежда конкретни методически стратегии. А именно: тематично-проблемен подход, съпоставителен, междутекстовост; различни по формат дидактически технологии за справяне с програмни дефицити и изпитни

формати по ДЗИ. Обобщават се изводи във вид на очаквания за „адекватна квалификационна методическа подкрепа на академично и институционално ниво“. Заключението съдържа и обобщение относно „конструктивните диалогични взаимоотношения“ между субектите на съвременната образователна парадигма – учител и ученик.

Приносните моменти обхващат следните характерни особености (с. 215):

- **изследването** представя цялостен опит за рефлексия върху ЛОД в условията на действаща учебна програма във втори гимназиален етап;
- **позоваването** на текстуален корпус е с цел да се анализират актуални дефицити и тенденции – стъпка за промяна чрез коригиращи действия;
- **анализираните** данни от анкетно проучване на учители по БЕЛ в три типа училища и в различни географски райони представя обективна образователна картина от съвременен тип, открояваща нагласи, позиции, дефицити, тенденции;
- **представя се** собствен педагогически опит с професионално владене на методически стратегии и инструментариум.

Приложенията в изследването са относно спецификата на изследователските търсения. Това са резултати от входно ниво; тестови задачи; есеистични варианти; дискуссионни формати; анкетни проучвания. Поместените ученически разсъждения от есеистичен характер не само съставят актуален образователен статус на това специфично „ново“ поколение, но и показват в известна степен литературна култура, с която техният учител – Цв. Драганова инвестира в тях, за да формира новото гражданско общество тук, в България. Ненапразно учениците днес определят своя учител като „най – добър“ (из мое собствено проучване).

Стил и изказ. Коректност на научната терминология

В разработката е използван адекватен научен стил. Терминологията е подходяща и добре дефинирана.

Спазване на изискванията за оформяне на дисертацията

Стандартът за оформяне на дисертационния текст е спазен, включително: форматиране, цитиране, библиография, транслитиране.

Коментари или препоръки към автора

Основните силни страни на разработката включват: значимост и актуалност на изследваната проблематика; изследователски интерпретативни умения и аналитични подходи; силни доказателствени аргументи във вид на апробирани емпирични учебни ситуации; висока научна ерудиция и литературна култура; методическа зрялост и овладяност, адекватни на изследването.

Препоръчвам : дисертацията да бъде издадена като монография, полезна както за начинаещи учители, така и за утвърдени в професията си колеги по БЕЛ.

Не е открито плагиатство, липсва некоректно цитиране.

Автореферат

Авторефератът представя стандартен тип текст: административни аспекти на процедурата; съдържание на дисертационния труд; приноси моменти; списък на публикации по темата; библиография.

Представената обща характеристика на дисертационната разработка резюмира композиционно-съдържателната структура. Съобразена е с авторефератните изисквания. Текстът е релевантен на научните търсения като замисъл, изследователска процедура, резултатност. Стилът и езикът на текста са синхронизирани според научния етикет.

Публикации

Статиите, публикувани в издания на ШУ „Епископ Константин Преславски“, отговарят съдържателната структура на дисертационния

труд. Те отразяват тематично научните търсения в различни етапи на изследването.

Първата публикация, посветена на **съпоставителната интерпретация като учебен формат за часовете по литература**, съдържа мотивиран интерес към тази проблематика с теоретично – приложна насоченост (В: Годишник на ШУ, с. 381 – 387).

Втората публикация, посветена на **новата учебна програма и пренаписване на литературния канон**, съдържа задълбочен анализ и съотносителни взаимоотношения между програмирано учебно съдържание и литературен канон. Концептуалната им обвързаност извежда ценни авторски идеи, включени в дисертационния труд, дообогатен чрез преподавателския опит за „преконтекстуализиране на каноничните текстове“ (В: Годишник на ШУ, Слово и общество 3, с. 206 – 215).

Третата публикация е посветена на **историческия концепт и контекст в гимназиалните учебни програми по литература**, основоположен в научното изследване на дисертационния труд. Концептът „историчност“ е практически ориентиран към формиране на литературно – гражданска култура: способност за анализи и оценка; модели на поведение и социално взаимодействие въпреки изведените дефицити в съвременната образователна реалност. (В: Годишник на ШУ, с. 53 – 66).

Четвъртата публикация разгръща **жанровите конвенции на есето като образователен инструмент** за актуализиране на съвременната приложимост на ЛОД в контекста на изграждане на социокултурни и литературни компетентности. Поместеният текст се съсредоточава върху **есето като ученически аргументативен текст**, но надхвърля обучаващия характер в процеса на изграждане на есеистични умения. Изследователската посока, приложно ориентирана към „малки стъпки“, очертава статута на есето като „фокус на интерпретативни възможности“ за формиране на аргументативна култура, надграждана в процеса на хуманитарна образованост (В: Годишник на ШУ – Слово и общество 4, с. 190 – 208).

Заклучение:

Актуалността на изследването е несъмнена. Острата необходимост от такова изследване е факт в съвременната образователна реалност. Приносният характер на разработката се доказва от цялостното изложение. Открояват се научно-приложните аспекти, в чиято основа са основните принципи на прагматизма (проблемно-тематичен подход; съпоставителен подход; интертекстуалност; интерпретативни подходи и др.). Налице е естетическата насоченост на литературнообразователния дискурс чрез представени практически идеи за подобряване на методически стратегии, в чиято целесъобразност е водещата роля на българския учител.

Направените изводи върху качествата на представения дисертационен труд на Цветелинка Драганова – **Образованието по литература във втори гимназиален етап на средното училище** – категорично затвърждават правото на успешната му защита за придобиване на ОНС „доктор” в област на висшето образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (методика на обучението по български език и литература).

7 08 2026г

доц. д-р Соня Райчева

(

1

|